

zidanja. Više nego jedan detalj koji nam izgleda originalan i značajan za sami srednji vijek Dalmacije, imat će svoje ishodište već u starokršćanskoj arhitekturi. Kako u Saloni tako se kršćanska vjera naglo širila i u pokrajini, osobito brzo na primorju i na otocima. Najbolje svjedočanstvo nam o tom vjerskom pokretu daju do sada iskopane starokršćanske crkve (u Trogiru, u Bilicama kod Šibenika, u Piramatovcima, u Mokropolju kod Knina, u Biočiću kod Drniša, u Sinju, Dikovači kod Imotskoga, Naroni, Sutivanu i u Lovreštini na Braču, na Lastovu, na Šolti i t. d.) te starokršćanski grobovi, sarkofazi i natpisi.

Spomenut ćemo ovdje da je Dalmacija, odnosno ilirska zemlja, uz velikog cara Dioklecijana dala i jednog od najvećih crkvenih pisaca Sv. Jerolima. On se je rodio oko 348 u Stridonu, čiji je položaj još uvijek sporan, a umro je god. 420 u Palestini.

Crkvena organizacija drži se u glavnome političkog administrativnog uređaja zemlje. Svaka kolonija i veći broj municipija ima svoga biskupa, granice političkog teritorija podudaraju se s područjem biskupije, unutrašnjost zemlje koja nije organizovana u gradske općine, razdijeljena je među najbliže biskupije. Cijela je pokrajina podređena biskupu, odnosno nadbiskupu u Saloni koji početkom V vijeka i formalno prima od pape naslov i dužnost metropolite čitavog Ilirikuma. U Saloni održana su god. 530 i 533 dva sabora, na kojima se raspravljaju vjerska pitanja i rješavaju se administrativno-hijerarhijski problemi. Kršćanska crkva u Dalmaciji imala je također da prebrodi sukobe prouzrokovane doktrinom Arija i Pelagija; nepokorivi pristaše arijanske doktrine bijahu osobito Ostrogoti, koji su od konca V stoljeća do polovice VI vladali malone čitavom Dalmacijom, dok ih nije bizantinska vojska pod komandom Narsesa definitivno istjerala. Također Goti su ostavili tragove svoje djelatnosti u crkvenoj arhitekturi. Arheološka nauka je tek u najnovije vrijeme otkrila jednu njihovu baziliku u Brezi kod Sarajeva s gotskim runama na nekim dijelovima arhitekture i s karakterističnom ornamentikom koja potsjeća na drvenu tehniku. Sličnih komada ima i u drugim mjestima stare Dalmacije.

Mir i razvitak kršćanske crkve u Dalmaciji bio je često nesamo pokoleban nutarnjim vjerskim trzavicama nego je crkva pretrpjela mnogo štete i od neprijateljskih invazija. Već koncem IV vijeka opustošila su neka germanska plemena prolazeći kroz Dalmaciju okolicu Salone i tom prigodom pljačkala grobove tražeći u ovima dragocjeni nakit. Najgora je bila avarska invazija koncem VI vijeka, kada su u Saloni bile opljačkane i porušene sve crkve izvan gradskog bedema. Još jedan put su Solinjani svladali neprijatelja i potjeravši ga iz zemlje sagradili u Manastirinama nad ruševinama velike bazilike skromnu crkvicu po-